

SVOBODNA MISEL

LIBRE PENSEE · FREIER GEDANKE · FREE THOUGHT · VOLNÁ MYŠLENKA ·

1909

GLASILO SLOVENSKE SEKCIJE SVOBODNE MISLI

November

Uredništvo in upravništvo Praga-Vinogradi, Češko. — Ponatis dovoljen le z označbo vira.

P. T.

Tem potom Vas uljudno opozarjamo, da nam blagovolite prej ko mogoče poslati

zaostalo naročnino

za

„SVOBODNO MISEL“

Ob enem Vas prosimo, da nam ob tej priliki dopošljete tudi naročnino za novi letnik, ker si s tem le prihranite delo nam pa olajšate upravo.

Zaostala naročnina

za

III. letnik (1909) 3 K.

Upamo, da nam zaostalo naročnino hitro poravnate, s tem prihanite nepotrebne opominjevanja pri zaključka III. letnika.

Uprava

„Svobodne Misli“

Vinogradi-Praga.

Genealogija Ilirca.

(Govoril fil. *Ivan Lah* na večeru v proslavo stoletnice Ilirije „u Vejvodú“ v Pragi 23. nov. 1909.)

Jubilej. Z jubileji je pri nas težava. Pred nekaj leti je nas naenkrat presenetil Prešeren s svojo stoletnico. Ni-mo vedeli, kam ž njim. Slavnostno izdajo mu je poskrbel tujec, ilustriral ga je tujec, mi pa smo priredili ljudsko veselico za spomenik. „Matica“ ni izdala zbornika, rešil ga je nazadnje Aškerčev „Prešernov album“ kot posebna številka „Ljublj. Zvona“. In, da enkrat za vselej izpolnimo svojo dolžnost, smo postavili pesniku spomenik ob Ljubljanici. K sreči je Prešeren postavil sam sebi spomenik „aere perennius“ in je po ljudskih izdajah prešel v narod — kar je bil edini uspeh jubileja, t. j. bil je to — začetek. Jubilej nas je prehitel. Za Prešernom je prišel Trubar. Novo presenečenje. Zopet slavnosti, zopet spomenik! „Matica“ je izdala zbornik, in v klerikalnem taboru se je z veseljem oznanilo češ: s tem smo Trubarja odpravili. Narodu pa je Trubar, njegov prvi pisatelj, ostal neznan. Nikogar ni bilo, ki bi bil izdal zbirko naših protestantskih pisateljev.

Z upravičenostjo je zapisal Dr. Kidrič v „Naših Zapiskih“,* da niti cel zbornik niti en članek v njem ne podaja to, kar potrebujemo t. j. slovenska reformacija v svitu tedanje evropske ali svetovne kulture. Jubilej nas je prehitel — naredili smo komaj začetek. In sedaj je naenkrat prišel Gaj in njegov najboljši učenec Stanko Vraz in od druge strani — Napoleon s svojo Ilirijo. Zopet jubilej, zopet slavnosti, zopet spomeniki. Pa se na godi samo nam tako, podobno je tudi drugod. V znamenju jubilejev stoji cela naša doba.

To je znak dobe in kulture našega časa. Zato nismo in ne moremo biti proti jubilejem, toda vprašanje je: zakaj slavimo jubileje in kako naj jih slavimo, da ne bo prazno njih

* „Naši Zapiski“ 1909. Zv. 8.

slavlje, da ne izvenijo v slovesnih govorih, da ne bo brezvspešen njih čas, da ne bodo stali le spomeniki, ampak tudi spomin. Jubileji so proslava zgodovine, spomini minulih dob, jubileji so *odkrivanje in razjasnjevanje kulturnih temeljev* naše preteklosti. Napačno je osredotočiti vse slavje na eno samo osebo, jubilej nam mora pojasniti historično osebnost v luči sočasne kulture. Veliki ljudje in veliki dogodki so samo mejniki v dolgi zgodovini kulturnega razvoja, nikjer se ne pojavijo naenkrat in samovoljno, povsod jih prinese čas; počasi se dviga v višavo teren, na kterega višku stoje. Nismo in ne moremo biti taki deterministi, da bi zanikavali vsako samostojno voljo in silo in s tem tudi zasluge.

Ne. Priznavamo. Pravimo navadno: Človek je produkt časa, čas rodi človeka. To je res. Toda so tudi ljudje, ki rode čas, t. j.: dvignejo se s samostojno silo nad mehanični vpliv svoje okolice, premotrijo z jasnim pogledom razmere in v njih delujoče sile ter skušajo s krepko voljo premagati sočasni tok ter mu dati novo smer . . .

Kakor široka reka se vali razvoj človeštva, stari zakon fizike, da hoče vsako telo vstrajati v onem stanju, v katerem je, in da se hoče gibati v oni smeri, v kateri se je začelo, ta zakon vstrajnosti opazujemo tudi v razvoju človeštva in le veliki dogodki so bili zmožni izpremeniti smer mišljenja in čustvovanja. Lastnost vstrajnosti vidimo v mišljenju ljudstva in ga imenujemo navadno konservativizem in treba je bilo velikih duhov, da so prinesli novih idej, novih mislij, treba je bilo velikih ljudij, da so oznanjali nove nauke in dali mišljenju in življenju novo smer . . .

Tako so tudi veliki ljudje, kakor veliki dogodki posledica svojega časa, so odporna sila proti slabosti in lenobi in so gibalna sila novega življenja. Kot taki stoje stalno v zgodovini človeštva, vidijo daleč v preteklost in segajo daleč v bodočnost.

Zato ne slavimo velikih mož zaradi njih samih, ampak zaradi idej, ne slavimo samo oseb, ampak proslavljamo njih delo, slavje samo pa je samo sredstvo, da pregledamo moža in dobo, da skozi njegovo življenje tako-rekoč gledamo v smeri in sile tedanjega razvoja. Slavimo torej velike dobe svoje zgodovine.

Zgodovina. Veliki diletant, romantik znanosti, W. S. Chamberlain, pravi: zgodovina je to, kar iz preteklosti še vpliva na sedanost — in iz tega sklepamo m, da je zgodovina sedanosti samo to, kar bo stalno uplivalo na bodočnost.

Velike dobe zgodovine so one, ki se v njih vspretno kulturne smeri spopolnijo in združijo v harmonično kulturno celoto, ki doseže v tem svoj vrhunec, ali pa one, ki si v njih kulturne

nasprotne si smeri stopijo odločno nasproti in se začne med njimi boj, ki se imenuje boj za svetovni ali življenjski nazor. Velike dobe si ne moremo misliti brez velikih ljudij, jednako ne velikih ljudij brez velike dobe. Prva brez drugih je mrtva, ker je neplodna, drugi brez prve poginjajo, ker nimajo kje živeti.

Ako torej proslavljamo spomin velikih dob in velikih mož, ne smemo in ne moremo jih drugače proslavljati nego *zgodovinsko*, t. j. pokazati moramo jasno moža in dobo, obnoviti moramo vse, kar je na njem zgodovinskega, t. j. oživeti njegove misli in ideje posebno pa one, ki morajo po svoji ceni stalno dobro uplivati na razvoj bodočnosti. S tem dobe jubileji svojo vrednost in pomen.

Današnja doba, ki stoji v znamenju zgodovnic, ki je nje vera evolucionizem, ki le v smereh preteklosti išče smerij bodočnosti, ta doba mora slaviti jubileje zgodovinske. Zgodovina mora biti nam živa sila; kar iz preteklosti v sedanost več ne upliva, spada v arhaeologijo, zgodovina pa je učiteljica življenja in mora uplivati na naš razvoj: zato slavimo jubileje. Jubilej torej, ki bi ne uplival na sedanost je brez pomena in je nepotreben: jubilej pa mora biti tudi tak, da iz sedanosti upliva na bodočnost, t. j. biti mora zgodovinski.

Mi moramo jasno videti mejnike svoje preteklosti, daleč v nedogledne naše začetke nam mora kazati nazaj njihova vrsta, daleč v negotovo bodočnost mora segati njih velika sila.

Zato je pri nas težava z jubileji. Boje se jih rodoljubi in njih nasprotniki. Prvi se boje za zunanji, drugi za notranji uspeh. Obojih strah je opravičen in se navadno izpolni v polni meri.

Tako smo prišli tudi do proslave Ilirije. Slišim tudi, da se je že začela. Zdi se mi pa, da še niso na jasnem, kako in kaj bi. Kakor vse kaže, je nas jubilej zopet prehitel, dasi so se že oglašali opominjevalni glasovi.*

In res se pred nas grmadi množica vprašanj: kaj nam je bila Ilirija, kaj nam je Ilirija, kaj naj nam bo Ilirija, kakšna je bila v svojem bistvu, kaj nam je prinesla, kako kulturno vrednost imamo v nji, kaj imamo v nji zgodovinskega? Vsa ta vprašanja bo treba odgovoriti in upajmo, da jih bomo tekom štirih let odgovorili. Danes pa bi ne hotel motiti svoje in vaše radosti z odgovori na ta vprašanja, ker se bojim, da bi na ta način naša proslava ne bila zgodovinska in bi bil jubilej — brez pomena.

Kajti danes smo že sto let stari Ilirci in bi morali šele odgovarjati na ta vprašanja, kakor bi človeka vprašal, kaj mu je bilo njegovo spo-

* „Naš List“ 1908.

četje. Kakor da se sramujemo svojega rojstva in prve mladosti, svoje nekdanje nezmožnosti in naivnosti. Zdi se mi pa, da je ravno zato treba jub lej, da pogledamo — ako nismo bili, kaj bi bili mogli biti, in zakaj bi mogli biti — kar nismo. Zato govorim o genealogiji Ilirca. Popišem Vam, kako in zakaj se je rodil, kakšna je bila njegova zgodnja mladost in zakaj se ni pozneje zavedal niti svojega pokoljenja, niti rojstva, ampak je živel popolnoma brez zanimanja za življenje in svet, kakor da mu je bila ta lastnost po neovrgljivem zakonu dedičnosti prirojena. Brez svoje volje je namreč prišel na svet v negotovih in viharjih časih, lastna mati ga menda ni hotela roditi, da je ni zmagala fizična sila njegovega očeta, zato iz njegovih ust še ni prišla ona brezbožna beseda, ki dela bogove življenja: „jaz hočem biti“ in do danes je trdno prepričan, da se godi z njim in okoli njega vse po višji volji.

In ko bi spomin na njegovo rojstvo, na mater in očeta izzval v njegovem srcu one besede, pa je jubilej Ilirije opravičen in popoln bi bil njegov uspeh. Vse se na svet rodi brez lastne volje, kot nujen pojav razvoja, toda vse hoče tudi živeti, volja je, ki množi in dviga življenje: kdor neče propasti, mora hoteti živeti.

Ilirec. Telesna postava otroka bo imela navadno mnogo podobnosti z njegovimi roditelji, kajti je naravna posledica njih fizične sile. Jednako je z njegovimi duševnimi zmožnostmi. Njegov nadaljni duševni in telesni razvoj pa bo odvisen od sočasnega življenja in vzgoje, od socialnih razmer in kulturnih smerij njegove dobe.

Zemlja, ki je rodila Ilirca je bila še deviško čista, nepokvarjena, nedotaknjena od sočasne kulture, brhka in mlada, kakor dekle sanjajoče ob studentu pod visoko goro. Nje mišljenje in čustvovanje je bilo naivno, prirodno, naravno. Ob času, ko je moral veliki apostelj prirode Rousseau učiti ljudi zopet živeti prirodno, naravno in srečno, ona takega evangelija ni potrebovala; le od daleč je včasih slišala o čudnih rečeh, ki se gode po svetu. Toda tudi njen čas je že prihajal, čutila je to sama in njeno srce je vstrepetavalo v mislih na bodočnost, če je pomislila na preteklost. Zaslišala je od nekod pravljico o stari Iliriji in nje duša je sanjala o junaku, ki bo prišel, kakor bi se vrnila bajka iz davnih dnij. Vse okoli po svetu je bilo, kakor da je vstala pomlad.

Tudi ona se je čutila mlado in polno življenjske sile... Toda njen najbližji sosed se ni menil zanjo. Ni ga bilo niti od severa, preko alpskih gor, niti od vzhodnih ravnin, niti od morja od juga...

Tu se je pred njo pojavil junak, mož čina in odločnosti, uglednih francoskih forem in poln prijaznih besedij. Ni bil sosed znanec, tujec je

bil. Prišel je, kakor da ga je prinesla pomladanska nevihta od zapada. Bil je sebičen dovolj, da jo je vzel in bil je silen dovolj, da jo je zmagal. Kot mož čina in odločnosti ni bil v dvomu niti trenutek, da bi ne vedel, kaj storiti. Nje zgodovina mu ni bila neznana, bila je slavna dovolj, da je mogel k nji pripisati svoje ime, taka pa, kot jo je zagledal pred seboj, je bila mlada in silna dovolj, da bi mu mogla roditi velikega junaka.

Tudi nje dota ni bila ubožna. Zato je postal nje oboževalec in zmagalec. Tako se je rodil — Ilirec iz tega nenavadnega slučaja. Njegovo rojstvo torej ni bilo nepričakovano in prenačljeno, ampak se je izvršilo popolnoma v redu in v pravi čas, pripoznati moramo celo, da se bile tu zelo mnoge ugodnosti in da je opravljal posel babice sam učenjak, ki je iz ljubezni do mlade matere in iz spoštovanja do novega gospodarja ob enem pa iz skrbi za novi zarod sam napisal učeno knjigo ki se imenuje Vuk o babištvo...

Ampak zdi se mi, da je bil naš novorojenec zelo zelo podoben Rabellaisovemu Gargantu, ki se je bil na čudne načine porodil 300 let preje na Francoskem. Naj že prihaja ta podobnost od očetovske strani in njegove odločnosti, ali pak od skrite naravne sile mlade matere, resnica je, da je pokazal naš novorojenec takoj po svojem porodu toliko fizične sile, da se je uprl lastnemu očetu in da so imeli služabniki dovolj posla predno so ga ukrotili. To je sebičnega in samozavestnega njegovega očeta precej razjezilo, tako da se poslej ni mnogo brigal zanj in je izročil njegovo vzgojo svojim služabnikom, ki so ga skušali vzgajati po njegovih navodilih. Zdi se nam torej, da porod Ilirca ni bil posledica ljubezni in harmonije, da to ni bilo uresničenje velikega hrepenjenja, ampak da je to bila posledica mlade vse zmagujoče sile in plodoželjne strasti.

Toda Ilirec se je rodil in nihče več ga ni mogel izbrisati iz knjige živih, niti sam, niti kdo drugi. Njegova mati je dobila ime Ilirija in je hotela živeti svojemu stanu primerno življenje.

In sedaj bomo videli takoj, kako je moglo biti to življenje in zraven se nam stavi vprašanje, kako bi moralo biti. Ker smo rekli, da je človek produkt svojega časa in ker niti o mladi priprosti materi Iliriji, niti o njenem mladostnem in nadpolnem sinu Ilircu, vključ vsem njegovim posebnim zmožnostim ne moremo trditi, da sta pregledala in prevladala čas in svet, ki ju je obdajal, zato moramo pogledati v ta čas in svet, ako ju hočemo poznati in prav ceniti.

Pustimo torej mladega junaka Ilirca, da ga vzgajajo služabniki njegovega očeta po najprimernejši sočasni teoriji v dobrega državljana in poštenega človeka, pustimo tudi na stran vse

razpravljanje o tem, kako ga uči učenjak, ki je stal ob njegovem porodu, v novem ilirskem ali krajskem jeziku ter mu piše in sklada knjige v tem jeziku, pustimo zdaj tudi mlado mater Ilirijo, ki skrbi za telesne potrebščine svojega sina in ga vzgaja v materinski ljubezni do rodne zemlje in starih njenih šeg ter skuša ob enem sama obnašati se po najnovejši francoski modi, da bi s tem zadostila svoji kraljevski časti — in se ozrimo v sočasne kulturne smeri, da bomo videli, kak duh in čas je obdajal mlado domovino, da bomo videli, kak duh in čas je vladal v njej, da bomo nazadnje videli, kakšna je bila vzgoja in njen uspeh in kaj je postalo iz mladega Ilirca. Imenovali bi to lahko napram materijelni duševno njegovo genealogijo.

(Konec prihodnjič.)

Lurški čudeži pred sodiščem.

... Monakovski zdravnik dr. Aigner je objavil pred kratkim v reviji „XX. Jahrhundert“ znanstven članek, v katerem je vse lurške čudeže zelo ostro obsojal, razlagal jih prirodnim potom in nastopil proti zdravniškemu konzorciju v Lurdu, češ da ta daje ozdravljenim spričevala, v katerih priznava nadnaravne vplive zdravljenja in potrjuje razne čudeže, ki se absolutno ne strinjajo z zdravniško vedo. Navedel je več primerov, ki pričajo naravnost goljufijo lurških zdravnikov, kakor na primer fotografija deklice, ozdravljene od raka na obrazu, pri čemur je fotografirano njeno zdravo lice i. t. d. i. t. d.

Kmalu po tem, ko je izšel članek dra. Aignerja, je poročala klerikalna „Lothringer Volksstimme“ o novem čudežu iz Meta in redaktor omenjenega lista, Fiege, je pri tej priložnosti napadel dra. Aignerja. Ker pa ni mogel seveda znanstveno polemizirati, je napadal dra. Aignerja z osebnimi stvarmi, predbacival mu laži in zanikanje čudežev, zmerjal ga je pri tem na znani klerikalni način in ga denunciral, da je govoril protidinastično pri predavanju o Ferrerju.

Dr. Aigner je tožil redaktorja Fiegeja zaradi razžaljenja časti in obravnava se je vršila pred deželnim sodiščem v Monakovem. Pri obravnavi sta obe stranki hoteli dokazovati, toda pred ednik je proglasil, da ne pusti razlagati verskih vprašanj, zakaj tu se gre samo zato, da se zagotovi, ali se vrši ozdravljenje naravnim ali nadnaravnim potom. V to svrhu so bili za-lišani izvedenci. Dr. Rafael v. Westphalen je proglasil, da pripisuje gotovi uspeh zdravljenja sugesciji. Poslal je sam neko pacientinjo v Lurd. „Moram pa povedati, da takih čudežev, o katerih govorijo teologi, nisem nikdar videl. Kar se tiče onega zdravniškega

bureau za konstatiranje čudežev pri bolnikih, moram po lastni skušnji reči samo to: K chefu tega zavoda, dru. Boissariju pride človek in pravi: „Jaz sem ozdravljen!“ Ako ima tak človek s seboj zdravniško spričevalo s popisom bolezni pred prihodom v Lurd, pozove dr. Boissarie navzoče zdravnike, da pregledajo dotičnega človeka.“

„Kaki zdravniki so to?“

„To so navadno zdravniki, ki pridejo v Lurd bodisi z bolnikom samim bodisi kot turisti. Ko spoznajo, da se je stanje onega človeka res boljšalo, se pripiše to na staro spričevalo. Ta zdravniški bureau pa nikdar ne proglasi tak slučaj naravnost za čudež; za to skrbe že teologi sami. Bureau samo konstatira stanje navzočega bolnika. Seveda se večkrat primeri, da pridejo tja ljudje, ki absolutno niso ozdravljeni, ki pa trdovratno trdijo, da se počutijo zdravi. In tu se po načelu: „nobenemu jemati prepričanja“ zapiše v spričevalo, da bolnik prizna, da se čuti zdravega...“

Izvedenec dr. Karol Christel navaja celo vrsto slučajev ozdravljenja prirodnim potom. „To je prastaro zdravljenje z vodo in z mrzlimi kopelji. Dr. Aigner je izvršil svojo službo častno in znanstveno.“

Nasproti temu navaja dr. Viljem Ernst, da je zdravil neko gospo Rouchelovo, ki je imela lopus. Ko ji njegovo zdravljenje ni pomagalo, jo je poslal v Lurd in res se je baje njeno stanje boljšalo.

Dr. Maks Müller pravi nasproti temu, da so ga pozvali kot specialista za kožne bolezni k omenjeni gospej Rouchelovi, ko je prišla nazaj iz Lurda in da je njeno stanje danes tako, da ne bo več dolgo živa, ker je njena bolezen čimdalje hujša. Ta priča poda tri fotografije obraza te žene in dokaže, kako goljufijo je napravil zdravniški konzorcij: fotografiran je bil trikrat zdravi del obraza, negativ pa je bil obrnjen in kopiran, tako da se je zdravo lice videlo na daljših posnetkih na oni strani, na kateri je bila obrnjena na prejšnjih fotografijah bolna stran. In ravno ta slučaj je bil proglasen za enega izmed poslednjih lurških čudežev, s katerim se je paradiralo. Dr. Boissarie je o tem slučaju proglasil: „Ozdravljenje gospe Rouchelove je bil največji čudež, ki smo ga kedaj tu imeli!“

Prof. dr. Gudden se popolnoma strinja s sodbo dra. Müllerja in Christela. „Drastični pripomoček mrzlih kopelji morda v kakem slučaju res boljša za nekaj časa stanje bolnikovo, posebno pa, ako sodeluje sugescija; toda o kakih čudežih ne more biti niti govora. Zdravniška priznanja v Lurdu so samo površna in za reklamo.“

Dr. Marcuse že dolgo let študira lurške čudeže. Večina slučajev čudežev obstoji na

nervoznosti in histeriji. Slučaji, o katerih poroča dr. Boissarie, nimajo nobene pravice do znanstvenih priznanj. „To, kar se v Lurdu dela z zdravniško vedo, je humbug in nedostojna komedija. Zdravniški bureau za konstatiranje ozdravljenih pacientov se lahko skriva pred vsakim medicincem, ki je v tretjem letu.“

Zdravnik za živčne bolezni dr. Rehm soglašala s prejšnjimi in pravi, da so domnevana ozdravljenja dela sugestije.

Ko je dr. Aigner še sam o svojih trditvah obširneje govoril, se je sklenila razsodba, po kateri je bil redaktor *Fiege* obsojen na 300 mark globe. Jasen dokaz o grdi goljufiji z lurškimi čudeži.

Morala spovednice.

Ljubljanski škandal, katerega je povzročil škof Jeglič s svojo rudečo knjižico, je dal dovolj povoda, da se je vsaj malo začelo razmišljati in razpravljati o takozvani „katoliški“ morali tudi med nami Slovenci. Izobraženi sloji brez razlike obsojajo škofovo dejanje in ž njim vred katoliško moralo. Dasi pa je škofova umazana knjižica le zopet nov dokaz na kako nizki stopnji stoji katoliška morala, vendar se najde še ljudij — razume se da le iz političnih ozir — ki zagovarjajo škofovo moralo, ki je vredna le gotove vrste umazanih živalij in izrekajo „presvitlemu“ zaupanje in priznanje za njegovo prevzvišeno delo v prid krščanski morali.

Mi privoščimo prav iz srca škofu vse te zaupnice in mu želimo celo, da bi postal kmalu kardinal ali pa vsaj nadškof v priznanje za njegovo zasluženno delo za katoliško sveto cerkev; kar se pa tiče njegovih vernih ovčic, lahko povemo, da jih prav nič ne zavidamo, da imajo tako „svetega, bogoljubnega in pobožnega škofa“ kakor pravijo kranjski klerikalci.

Po slovenskih naprednih listih se je z vso pravico pisalo, da na Slovenskem še ni bila tiskana tako pornografična in umazana knjiga, kakor je škofova knjižica: „Ženinam in nevestam.“ Ob tej priliki je moglo naše časopisje omenjati le tuje umazanosti, kakor moralo sv. Alfonza Liguorskega in pa spovednico iz katerih je črpal ljubljanski škof svojo učenost v spolnem vprašanju.

Mi bi opozorili pri tej priliki še pred vsem na spovednico, kot ono činiteljico, ki napravi med nami Slovenci največ zla v socialnopolitičnem življenju in je največja demoralizovalka mladih in odraslih. Spovednica je oni kraj, kjer se mladina gotovo pohujša in pohujšati mora. Vsak izmed cenjenih čitateljev in čiteljic se gotovo spominja na ona umazana vprašanja, katera mu je stavil spovednik, katera niti razumel nisi, niti na nje odgovora nisi mogel dati.

O škofu se pa celo javno piše, da so se žene izražale, da deklic ni smeti puščati k spovedi k „presvitlemu“, ker bi se pohujšale.

Da pa bodo čitatelji lahko še bolj uverjeni o slabem vplivu spovednice na нравnost, zato hočemo v naslednjih vrsticah nekoliko več razmotrivati o spovedi in tajnih navodilih spovednikom.

Spovednica taka kot jo imamo danes je sad katoliške hierarhije in je nastala mnogo stoletij po Kristu.

V prvih dobah kristjanstva je obstajala javna ali očitna spoved. Ljudje so se tedaj zbirali na gotovi dan v cerkvi ter se javno spovedovali in javno priznavali svoje grehe, za kar so morali tudi javno pokoro delati. Tudi odveza grehov je bila očitna. Da je taka javna spoved moralne vrednosti, ne bo nikče zanikaval, le škoda, da se ni obdržala dalje časa, kajti danes pri krščanskih verskih sektah ne poznamo več ne javne spovedi in ne tajne, ki je bila vpeljena iz dobro premišljenih razlogov samo v katoliški cerkvi.

Zanimivo je kako nam pripovedujejo anali o zaniku javne spovedi.

V IV. stoletju, ko je bil Nectarius za patrijarha v Carigradu (središče vzhodne [grške, ali pravoslavne] cerkve) je nekoč pri javni spovedi v cerkvi Svete Zofije omožena žena javno priznala, da je imela razmerje z diakonom, ki je azistiral pri svečanosti na altarju. Isti čas pa je za stebrom klečal njen soprog zatopljen v molitev. Zamislite se le malo v njegov položaj! To odkritje ga je prav malo navdalo s pobožnostjo. Napravil jim je zatorej tak kraval kakor ga še ni bilo z lepa. Božji služabniki so bili osupljeni, gospod diakon je bil pa ves zmešan. Kar se tiče patrijarha Nektarija, se razume, da je bil zelo v zadregi: on je sicer privoščil, da si kakšen njegov diakon krati čas pri spokornici, toda tega nikakor ni hotel, da bi celo mesto vedelo o tem.

Patrijarh ni imel toliko pričujočnosti duha, da bi si mogel v tem trenutku izmisliti tiho spoved, kakor jo imamo pri nas, ki je tako koristna gospodom spovednikom; kar je našel za najboljšo, da bi se podobni škandali ne ponavljali v bodoče, je bilo to, da je dovolil svojim vernikom zauživati dobrega Boga v prihodnje brez spovedi.

Tako je bila javna spoved odpravljena na vzhodu po previdnosti carigradskega patrijarha Nektarija!

Drugače je pa bilo pri zapadni cerkvi (Rim), ki se je sprva prav malenkostno razločevala od vzhodne (Carigrad). Tu so posebno menihi in drugi kučarji dobro umeli pomen spovedi ter si za to izmislili malo leseno omaro, v kateri so poslušali grehe svojih ovčic in se naslajali ob njihovih skrivnejših pregrehah.

Predstojniki samostanov so že proti VII. stoletju zahtevali od menihov, da jim moraja dvakrat na leto priznati vse svoje pregrehe. Iznašli so sledečo formulo: „Jaz te odvežem v toliko kolikor morem in kolikor ti je potreba.“ Pozneje so si prilaščali ti gospodje patri že več in se niso zadovoljevali več z izrekom: „Jaz te odvežem v toliko kolikor morem“, ampak dejali so kategorično: V imenu moči, katero mi je podelil trojedini Bog Oče, Sin in sv. Duh, te odvežem.“

Zanimivo je, da opatov (predstojnikov) ni nihče spovedoval in vendar bi menihi z vso pravico lahko zahtevali: „Dragi opat predno boš dajal odvezo drugim, glej da si jo preskrbiš sam sebi! Toda ne! Menihi so prav tiho molčali in se rajši spovedovali, samo da so mogli pozneje sami avanzirati za spovednike.“

Še nekaj, dragi čitatelji. V katoliški cerkvi smo imeli svoj čas celo spovedovalke! P. Martène, benediktinec, ki je živel v začetku XVIII. stoletja je napisal jako zanimivo knjigo: „Katoliški obredi“. Tu nam pripoveduje, da so tudi opatinje, in sicer daljšo dobo, spovedovale svoje nune. Ker so pa bile te spovedovalke le vedno prerade preveč radovedne, je bila Cerkev končno primorana odvzeti opaticam pravico spovedovati.

Toliko o instituciji spovedi same, katero moremo smatrati za vse prej kakor za moralno vzgajajočo že ako jo premotivamo od zunaj, še huje in še večje obsodbe vredna pa je, ako pogledamo v njeno notranjščino. Kolikokrat se je že pri nas očitalo duhovnikom, da pohujšujejo mladino v spovednici z nespodobnimi vprašanji, in da se deklicam ne svetuje iti k najvišjemu dušnemu pastirju, ljubljanskemu škofu k spovedi je pa značilno.

Da bodo pa naši čitatelji poznali vsaj nekoliko bolj ta notranji ustroj spovedovanja, zato jim hočemo tu navesti par markantnih knjig iz literature za spovednike, ki jih imamo ravno pri rokah.

V prvi vrsti naj omenimo knjigo: „Izpraševanje vesti“, katero je napisal opat Lenfent. Knjigo je potrdil numarski škof in profesor bogoslovja Anton Collard leta 1844. Mi smo se ozirali na izdajo iz leta 1875. Knjiga je namenjena predvsem za spovedovanje otrok.

Evo nekoliko vprašanj: „Ali si grešila predali po spočetju?“ To je krasno vprašanje za deklice! Še lepše izgleda, ko mora spovednik vprašanje razjasniti, kar „je dolžan storiti.“ „Ali si grešil(a) zoper deveto zapoved?“ (Razlago k temu vprašanju ne moremo prinesiti, ker je preumazana). Pri tem odstavku vidimo jasno, kako se duhovnik meša v zakonske razmere in se seznanja z najboljčutljivejšimi slučaji. Poleg tega pa opozarja pisatelj, kakor ljubljanski škof Jeglič v svoji brošuri „Da se imajo zakonski

v vseh delikatnih vprašanjih obrniti na spovednika za njegov svet.“ „Ali si grešil s pogledom?“ — „Naznači kvaliteto oseb, ker se oseba sama imenovati na sme“ etc. Razume se, da pri ti označitvi lastnosti oseb s katerimi se greši, spovedniku pač ne bo težko uganiti dotično osebo, posebno ako se to dogaja v majhnem kraju, kakor po deželi, ako pozna osebo katero spoveduje itd. Če ga pa še zanima in je le še radoveden, stavi pa zopet lahko novo vprašanje o „lastnosti“ osebe: „ali je mlada, je v sorodstvu (to je namreč zopet kvalificiran greh!) je drugače sramežljiva“ etc. Vsa taka vprašanja, ki so „dopustljiva“ služijo le zadoščanju radovednosti spovednika in pohujšanju spovedanca, kar nam jasno priča cela knjiga „Izpraševanje vesti“, ki je bila tudi spisana z najvišjim namenom kakor škofova rudeča brošura.

Ako premotimo vse to, tedaj pač ne najdemo nikjer one morale, o kateri se tako rado govori; nasprotno! Znano je namreč, da mnogi greše mnogo tudi na ta račun, ker vedo, da jim bo pri spovedi vse odpuščeno, vemo dobro, da se mnogi po zločinu zatekajo k spovednici, kjer si „očistijo in olajšajo vest.“ Zato je imel prav L. Taxil, ko je pisal:

„Kje so vendar prednosti spovedi? Jaz za svojo osebo ne vidim tu ničesar drugega kakor zlo, katero je treba odstraniti; še bolje bi pa bilo naložiti stroge kazni onim, ki hočejo nadaljevati infamno obrt spovednika.“

„Ne pozabimo — da je menih dominikanec Polit de Montepulciano, ki je zastrupil nemškega cesarja Henrika VIII. s hostijo, istega najprej zvečer odvezal grehov in ga pripravil tako za obhajilo drugi dan rano; da so se morilci rodbin Sforce in Medicis pripravljali k umoru s spovedjo; da je Ludovik XI., kadarkoli je napravil kakšen zločin, prosil odpuščanja malo svinčeno Mater Božjo, katero je nosil na svoji čepici, šel k spovedi in spal potem mirno; da se Jaurigy, morilec oranjskega princa Vilhema I. ni upal prej začeti zločina, dokler se ni prej pokrepčal z nebeškim kruhom in si svoje duše očistil kleče pri spovedi dominikanca.“

„Karol IX., ki je naročil jernejsko noč, in Ludovik XIV., ki je vprizoril cevensko klanje, sta šla oba k spovedi. Sicer pa kadarkoli se gre za kakšno večje dejanje, pobožni vernik ne bo nikdar pozabil vprašati za svet svojega spovednika. Kar se pa tiče jernejskega in cevenskega klanja, je pa itak zgodovinsko dognana stvar, da je bilo to pobijanje vprizorjeno po nasvetu spovednika.“

Kaj se vse dogaja v spovednicah; in kakšne svete daje katoliški duhovnik, vedo gotovo dosti tudi naši čitatelji. Vsaj tega si gotovo spominjajo, kako se priporoča in svetuje podpirati krščansko misleče časopisje (Slovenec, Bogo-

ljub etc.) kako se odsvetuje čitati nekatoliške liste ter s kakšnimi „božjimi“ kaznimi se grozi onim, ki se upajo brati „Svobodno Misel“ ali pa so morda še celo naročeni nanjo. Razume se, da je vse to le klerikalna politika spovednice.

Še bolj zanimiva je druga knjiga, ki je istotako namenjena spovednikom. Knjiga ima naslov: „*Zlati ključ*“, namenjen novim spovednikom, kot pripomoček odpiranja zaprtih src spovedancev.“

Njen pisatelj je Mgr. Claret, nadškof v Kubi, spovednik španske kraljice Izabele II. Knjiga je dobila visoko aprobacijo (potrjenje) od samega Vatikana. Iz knjige same ne moremo podati tu več citatov, ker so preveč nespodobni, saj celo delo govori skoro izključno le o masturbacijah, o bestijaliteti, sodomiji, fornikaciji in o drugih pregrehah, o katerih podaja natančno pojasnilo svojim mladim učencem spovednikom podobno, kakor podaja ljubljanski škof v rudi knjižici pouk ženinom in nevestam. Obe knjižici sta si po umazanosti in katoliški morali čisto enaki.

Kako visoke morale se poslužuje spovednik pri spovedovanju, nam jasno kažejo navodila prevzvišenega škofa Clareta, kojega knjiga si je zaslužila v Vatikanu visoko priznanje in odlikovanje. Tu namreč beremo v III. poglavju k šesti zapovedi sledeče:

„Nasveti spovednikom, kako se imajo obnašati nasproti onim, ki so udani pregreham in še posebej z ozirom na ženske, ki so udane masturbaciji“: „Spovednik jim mora govoriti nežno in prijazno; s tem bo pripravil grešnico, da mu bo odkrila, ne da bi kaj zakrivala, vse kar ji obtežuje vest. Poslušaj naj jo mirno; varovati se mora pokazati svojo radovednost in izražati željo izvedeti te vrste nečistosti. Naj se nikdar ne čudi nad stvarmi, ki so mu bile odkrite, ako so še tako grde. *Sicer pa, lahko rečem spovedniku, da se ne bo naučil ničesar novega, ko obsegajo naše knjige vse mogoče slučaje, ampak vedel bo še veliko več o isti snovi, kakor njegova spovedanka sama.*“

„Spovednik naj ne vpraša najprej o glavni stvari ampak samo o postranskih rečeh“ (sic!)

Mesto, da bi sprašoval o grehu, katerega je grešnica napravila, ki se ga pa ne bo upala razjasniti, naj ji reče: „Kolikrat ste na ta način grešila?“ Ako se spovedanka obotavlja povedati, in ako, presenečena nad vprašanjem, da poznati, da je v resnici isti greh zakrivila, tedaj naj je spovednik vpraša ako je storila isti greh v mnogokrat večjem številu, kakor bi si niti sama ne bi mislila. Grešnica bo torej videla, da je spovednik njeno pregreho uganil, ter bo povedala, kolikrat je grešila. Spovednik ne bo čakal,

da se bo čisto izpovedala o številu in velikosti greha; govori naj ji, kakor bi hotel najti zagovor za njene napake rekoč: „Gotovo bi ste ne storila teh stvari, ako bi Vas drugi k temu ne navedli?“ Odgovor bo dal znati, ako je imela spovedanka sokrivce. Spovednik pa ve potem, da je grešila proti nečistosti in da je storila greh z drugo osebo.

Na to mu ne bo težko vprašati s katero osebo je grešila, kolikrat je grešila, niti ne bo težko privedi spovedanko k temu, da se bo natanko izrazila o naravi greha.“ Taka-le moralna navodila dajeta spovednikom škof Claret in pa najvišja cerkvena oblast v Vatikanu. Nekatera daljša navodila, katera podaja isti škof stoje nraavstveno tako „visoko“, da se ne more o njih govoriti. Ker pa je cela knjiga katoliškega moralista preveč papricirana in zato namenjena le cerkvenim moralistom, se ne moremo v naši reviji več baviti ž njo.

Še bolj pornografska je knjiga trapista P. Debreyne: „*Moechialogia*, obravnavanje grehov zoper šesto in deveto zapoved in vseh zakonskih vprašanj, ki so v posredni ali neposredni zvezi.“

Knjiga je izšla z visoko aprobacija Vatikana. Med tem ko se druge knjige cerkvene morale, namenjene spovednikom, vsaj deloma dotikajo tudi drugih pregreh, je ta knjiga posvečena izključno mesenostem à la škofova brošura; zato tudi ne moremo tu navajati obširneje to moralno delo, nad katerim se smejo pasti le katoliški duhovniki, ki imajo moralo baje v zakupu. Niti latinskih imen ne bomo naštevili, ker je cela terminologija, katere se poslužuje žegnani trapist vendar premastna in bi nas z vso pravico spravila v zadrego, kje je dobil tak „pobožen“ mož toliko izkušenj; morda tudi v spovednicah kakor naš prevzvišeni dušni pastir lju^hljanski.

Značilni pa so sledeči odstavki:

„Spovednik mora od kraja kazati prijazen in dobrohoten obraz (str. 73). Tako bo napeljal mlade ljudi, da mu bodo enostavno vse povedali, kar vedo o predmetu vprašanja. Obnašati se mora primerno, da ne izgleda morda presenečen ali pa vznemirjen, posebno pa, da se ne pokaže radovednega in preveč interesiranega; boljše je da se vsaj kaže popolnoma ravnodušnega.“

Nato govori v istem smislu, kakor smo že prej omenjali škofa Clareta. Poslušajmo pa kaj pravi še dalje:

„Druga točka pa je, katero smatramo za zelo važno, in skušnija je to že dokazala, to je, da poda spovednik omoženim ali pa neomogućnim nosečim osebam malo razlago, kje je dobil znanje o predmetu šeste zapovedi.“

Zatorej je n. pr. dobro, ako pravi, da se je vsega tega naučil v medicinskih knjigah

ali pa od zdravnikov samih, da zamore tako odstraniti pri njih vsako presenečenje ali pa sumničenje glede načina, kako se je seznanil z vsemi temi podrobnostmi, o katerih bi mislile spovedanke, da morajo biti spovednikom popolnoma tuje in neznane.“

Kaj nê da, dragi prijatelj čitatelji, prav pristna katoliška morala! Mislimo, da tu ni treba še obširneje povdarjati o moralni vrednosti ne knjige in ne spovednice, ki naj služi tem namenom moralista trapista in aprobatorja Vatikana. Prav delikatni so nekateri odstavki, v katerih se učeni pater prereka z velikim moralistom Sv. Alfonzom Ligvorskim o velikosti greha.

Morda so njegovi, argumenti služili tudi našemu škofu, ko je gotove mesenosti nazval samo mali greh. Vsekakor so ti gospodje v umazanosteh zelo verzirani, kakor vidimo iz njihovih knjig.

„Compendium, priročna knjižica, obsegajoča odveze v slučajih nečistosti (luxuria) z ozirom na učenje cerkvenih zborov in papeške določbe,“ je zopet daljše pornografsko delo katoliške cerkve. *Knjiga ima Vatikansko aprobacijo*. Ta knjiga navaja posamezne zglede grehov ter odgovor, katerega je dal glede dotične pregrehe cerkveni zbor ali pa papež. Namenjena je predvsem spovednikom, ki imajo tu praktične zglede za kaj je smatrati posamezne grehe.

Naj navedemo tu en zmernejši primer, ki se sploh da ponatisniti. V IX. zaglavju pod napisom „zakonske dolžnosti“ beremo med drugim sledeče:

„Julija, katoličanka, se je omožila z Baptistinom, kalvincem in sicer pod pogodbo, da ji bo dovoljeno otroke iz njunega zakona dati krstiti in vzgojiti v katoliški cerkvi. Toda Baptistin je dal krstiti prvega protestantovsko in ga dal vzgojiti v hereziji. Ali sme Julija odreči v bodoče svojo zakonsko dolžnost, da bi ne imela nesrečo biti mati še drugih otrok, ki bi istotako bili lepega dne heretiki?“

Odgovor: „Julija se ima pritožiti pri Baptistinu, glede njegove slabe vere. Ako ji resno obljubi se poboljšati, tedaj naj se podvrže novi izkušnji. V nasprotnem slučaju ima pa pravico odreči svoje zakonske dolžnosti.“ Škof ljubljanski bi bil tukaj morda drugega mnenja saj v svoji rudeči brošuri soglaša s sv. apostolom Pavlom, ki pravi v svojem prvem pismu do Korinčanov, v. 7: „Soprog naj da ženi, kar ji je dati dolžan in žena naj stori isto napram možu; telo moža pripada ženi, in ženino pa soprogu...“

Poslednje pornografsko cerkveno delo o spovednici, ki ga naj navedemo za danes se imenuje: „*Diakonali*, priročna knjiga za spovednike, razprava o šesti zapovedi in dodatek k razpravi o zakonu.“ Napisal Mgr. J. B. Bou-

vier, manski škof. Tudi ta knjiga je aprobirana od Vatikana.

Ta knjiga se odlikuje od ostalih po svoji vsestranosti in umazanosti. In morda je ravno ta knjiga, ki je v katoliškem svetu zelo razširjena, saj jo je sam Vatikan odobril kot pomožno knjigo spovednikom, služila ljubljanskemu škofu Jegliču za vzgled pri spovedovanju po deželi in dala podnet in morda tudi teoretične izobrazbe, da je mogel napisati svojo rudečo pornografijo. S knjigo samo se mi ne moremo pečati, ker je prepornografska, saj je vsaka stran cel besednjak umazanih izrazov in pa takih debelih mesenostij, da mora biti vsakega sram pri čitanju te knjige, razven menda onih božjih namestnikov, za katere je škof Bouvier, te svinjarije pisal in za katere je Vatikan to pornografijo kot učno knjigo spovedniške morale potrdil. Knjiga je zanimiva tudi za to, ker nam našteva in citira vse različne cerkvene moraliste od sv. Tomaža Akvinskega, do sv. Frančiška Saleškega, od sv. Pavla do sv. Alfonza Ligvorskega in drugih cerkvenih svetih mož, kojih izreki, katere avtor navaja, so pač vse prej kot moralni, še manj pa, da bi jih pošteno ljudstvo smelo brati. Nekateri države so celo naravnost prepovedale, da bi se ta katoliška morala smela v njihovi oblasti razširjati. Tako je n. pr. pri nas prepovedana moralna učenost sv. Alfonza Ligvorskega, ki je ena največjih cerkvenih avtoritet.

Cela knjiga je tako gnjusna, da ne moremo navesti niti naslovov, kaj še kratke vsebine posameznih oddelkov v našem listu. Za primer naj navedemo „najlažji“ pasaj iz poslednjega poglavja:

„Ali greše smrtno qui coeunt onanostice vel condomistice, id est intendo nefario instrumento, quod vulgo dicitur condom?“ (14 izdaja str. 187).

Odgovor: „Ta zločin je smrtni greh.“

„Ali sme biti v tem slučaju žena naklonjena?“

„Ne, ker bi bila sodeležna smrtnega greha!“

K temu objavlja knjiga istotam še delikatne odločbe papeža in kolegija kardinalov z meseca junija 1842 in z 25. maja 1851 leta, ki so pa preveč osoljene.

Tu smo navedli samo nekatera pornografska dela, ki se tičejo svete spovedi, koliko pa je še drugih, katere je istotako odobrila vrhovna cerkvena oblast v Vatikanu. Človeku, ki je vsaj malo zasvečen v stvari, ki se dogajajo po svetu pod plaščem katoliške morale, se kar lasje ježijo in ne more razumeti, kako je še sploh mogoče, da ima kljub toliki nemoralnosti cerkev še toliko privržencev. Edini odgovor, ki si ga tu moremo dati, je, da je ljudstvo še premalo izobraženo, da pramalo pozna pravo cerkveno zgodovino in da prerado verjame.

Da je temu res tako, je jasen dokaz škofova pornografična knjiga, katero so klerikalci prali po shodih in umazanosti podtikali svojim političnim nasprotnikom.

Spovednica je eden glavnih stebrov katoliške cerkve in njenega vpliva na ljudstvo; ž njo stoji in pade cerkev. In ravno spovednica je ena najnemoralnejših cerkvenih institucij, s katero naj se lovi duše, ki naj povzroča prepire in ki prinaša pohujšanje. Spominjam se še kako sem kot mlad fant šel k domačemu župniku k spovedi. Še danes me je sram vprašanj o ejakulaciji etc. katera mi je drugače sicer zmeren župnik, stavil. Niti sanjati se mi ni tedaj moglo o takih stvareh, kaj še le da bi mu mogoč dajati odgovora, da si mi je dajal jako svinjarska in tudi razjasnovalna vprašanja, menda prav po navodilih svojih cerkvenih učiteljev. V mladem fantu pa je s tem vzbudil le radovednost. Tako spovedovanje kakor se dogaja pri mladih dečkih nikakor ne moremo smatrati za moralno; kaj pa je še pri deklicah, pri katerih je duševni kakor telesni razvoj še mnogo različnejši in manj enakomeren!

H karakteristiki mladega duhovna spovednika naj navedemo tu le par odstavkov velikega misleca Micheleta, ki pravi o spovedi med drugim sledeča:

„Ta mladi duhovnik, ki po vašem mnenju, misli, da je svet še tisti grozni svet, ki pride v spovednico s slabim poznanjem, z bujno domišljijo raznih groznih slučajev, vi ga stavite, nespametneži (ali kako bi vas imenoval), napram otroku, ki ni zapustil svoje matere, ki ničesar ne ve, nima kaj povedati, ki se je največ pregrešil s tem, da se je slabo učil katekizem ali pa da je ranil metuljčka.

Tresem se o čem ga bo vse poučilo spraševanje v svoji brutalnosti. Toda on lahko sprašuje, saj njegova vest ne pozna ničesar in ne pravi ničesar; s tem jo le obtežuje in ona plaka. Solze se bodo sicer kmalo posušile, toda njegova misel bo premišljevala dolgo...

„Kadar mislim na vse kar obsega beseda spoved, ta majhna besedica, toda velika skoro najpopolnejša moč, kadar skušam analizirati vse kar tiči v njej, tedaj sem prestrašen. Zdi se mi, da stopam po spirali globoko navzdol v neskončno temino. Ravno kar se mi je smilil ta duhovnik, sedaj me je pa strah pred njim...

„Tisti ki je slišal, le pazite, ni les, ni črna spovednica; je to človek iz mesa in krvi. In ta človek ve sedaj o ženi to, česar njen mož ni vedel, takom vzajemnega življenja po dnevi in po noči, česar ne ve njena mati, ki misli, da jo vidi popolnoma, ko jo je tolikrat nepovito pestovala na svojih kolenih. Ta človek to ve in bo to tudi vedel. In ne bojte se, da bo to pozabil: ako je priznanje v dobrih rokah, toliko

bolje! kajti to je za vedno... In ona tudi bo vedela in znala, da se nahaja gospodar nad njeno skrivnostjo in intimno mislijo; nikoli ne bo šla pred tem človekom, da ne bi povesila očij...

„Duhovnik torej drži dušo, kakor hitro ima nevarno zastavo (zaroko) prve tajnosti katero bo držal bolj in bolj. Evo torej popolno delitev med obema sprogoma (kajti sedaj bosta dva), duša pripada enemu, drugemu telo... Je to ponižanje, da ne dobite tega, kar je bilo prej vaše, brez avtorizacije in odveze; da vas vidi, in zasleduje v najintimnejšo vaše intimnost nevidljiv svedok, ki vodi vaša pota, da srečujete na cesti človeka, ki pozna bolj vaše najtajnejše slabosti kakor vi sami ki vas ponižno pozdravlja, se obrača od vas in smeje...

„Cerkveni celibat je protinaravna institucija, ki mora napraviti duhovnika nesrečnega, zavistnega, škodoželjnega. Spoved odpré temu človeku, ki nima rodbine, vrata vseh rodbin. Izročča mu mater in po tej polaga roko na njene otroke. Ako ne more dobiti očeta, tedaj jo izolira (osamoti) in ga nadomesti.“

Tako tedaj sodi o spovedi veliki mislec. Francozi so že vedeli, zakaj so izvedli ločitev cerkve od države, zakaj so se obrnili od spovednice. Iz vsega tega, kar smo tu navedli, nam kaže pač spovednico in njeno moralno delo v dovolj jasni luči. Naloga naših naprednih vrst pa je, da še globokeje posežejo v kulturni boj, da še jasneje razkrinkajo vso ono hinavščino, ki se skriva za kakoršnimi koli svetimi plašči.

Cerkev je danes na vseh straneh tako zastarela institucija, da kjerkoli jo primemo, s katerokoli strani jo potipamo, povsod zadenemo na gnjilobo in trohno, kajti ona ni več zdrav organizem, ki bi bil kulturnega življenja zmožen, ampak zbasano in trohno poslopje ki se bo polagoma popolnoma porušilo.

Ne strašimo se dela, nadaljujmo boj, kajti naše zmage si moremo biti svesti. Povsod kjerkoli moremo postavimo se na branik za svobodo prepričanja in razkrivajmo gnjusobo in gnjilobo, katero srečavamo v predstaviteljih katoliške morale in institucijah katoliške cerkve, da tako seznanimo ljudstvo s pravo vrednostjo katoliške nravnosti in pospešimo razpad že itak moralno slabo stoječe rimske cerkve.

Z moralisti à la sv. Tomaž, sv. Alfonz Liguori, ljubljanski škof Jeglič, menda pač ne bo težko delo, glede verskih institucij kakor krst, birma, spovede etc., je pa odvisno samo od nas, da včasih tu globlje posazemo in postavimo pred javno mnenje vse one zlorabnosti in nenravnosti, katere smo do sedaj zamolčevali.

Rimski klerikalizem slavi danes zmage po Sloveniji in oznanja zmage pijan smrt vsem

svojim nasprotnikom. Hm, ne bo tako hudo! Mi imamo sredstev dovolj, da zadamo prej njemu smrtno rano, treba ga je prijeti le tam, kjer je najbolj občutljivi, to je, treba je našemu ljudstvu pokazati katoliško moralo v vsej njeni nagoti in potem bo s klerikalno ošabnostjo pri kraju.

Zatorej v boj z novimi močmi zoper klerikalizem in klerikalno moralo.

Franc-maçon.

Rižovi kristjani.

Pri nas se zbira denar za razna misijonska podjetja v Afriki, Aziji in Avstraliji. Zato nas tudi mora zanimati, kaj se zgodi z dotičnim denarjem, kam gre, kdo ga vživa. Denar gre najprej k papežu v Rim. Tu ga ostane dve tretjini.

Tretino dobe misijonarji; ti fanatični božji služabniki kupujejo za ta denar pagane za sveto cerkev. Ta najnovejši kontingent katoliške cerkve pristopi k katoliški cerkvi češče le zato, ker mu misijonarji dajo nekaj denarja.

Petrova skala res mora trdno stati; ker si mora vernike kupovati! — In takim z denarjem kupljenim kristjanom pravijo na Kitajskem „rižovi ali rajžovi kristjani.“ Obupani kitajski berač, ki gladu umira in ne more nikjer najti niti najskromnejšega vira za svoj obstoj, stori v skrajni bedi in obupu za kitajca najbolj zaničevanja vreden korak — prestopi v katoliško vero. S tem se izpostavi splošnemu zaničevanju. Toda, zakaj bi revežu to zamerili. V najskrajnejši sili stori to, da postane katoličan in zato dobi nekaj denarja, za katerega si kupi skledo riža. Ob prvi priliki pa, ko mu je le mogoče, se tega „rajžovega krščanstva“ zopet otrese, vrže od sebe križ, katerega mu je povsili na vrat misijonar in gre zopet poslušat Konfucijove proroke.

Na Slovenskem imamo tudi vsepolno „rižovih katoličanov“. V vseh klerikalnih vrstah gor od poslanca dol do zadnjega čuka in mežnarja so mnogo številno zastopani. Največji klerikalni znanstvenik na Slovenskem, vsegavedni Terseglav, sam to priznava in imenuje te naše domače rižove kristjane — politične klerikalce. — Ne omeni pa nikjer v svojih spisih, če tudi sebe med nje prišteva ali ne. Tudi ti tako zvani politični klerikalci se prodali svoje prepričanje. Seveda prejel pa je vsak plačilo po svojem zaslužku. Naravno pa je, da se kakega urednika ne more tako poceni kupiti kot kakega mežnarja.

V Avstriji je že davno prepovedana kupčija z ljudmi in se kaj takega strogo kaznuje. Slovenski klerikalci pa to prepovedano obrt proizvajajo na kar najširši podlagi in sicer doma in na tujem. Na domačih tleh uganjajo suženjsko kupčijo z domačini. Tem sužnjem pravijo — politični klerikalci. Na Kitajskem pa podpirajo misijonarje, ki kupujejo „rižove kristjane“.

Ne puščajte ležati prečitanih števil „Svobodna Misli“ v kotu, ampak dajte je brati prijateljem in sosedom, kajti vsaka posamezna številka ima veliko vrednost za protiklerikalno propagando.

„Svobodna Misel“ naj torej kroži od rok do rok!

VOLTAIRE:

Pisma Amabedova.

Peto pismo.

Amabedovo.

Glej, zopet nov dogodek! Sprehajala sva se z kapitanom, Ljubica in jaz, na veliki planoti, od katere bregu so se odbijali valovi južnega morja; miloščinar Fa-molto je odpeljal, poln sladkosti, našo mlado Dero v malo, novozidano hišico, ki ji pravijo krčma: ubogo dekletu ni zapazilo vade in je menilo, da se ji ni treba bati ničesar, zakaj miloščinar ni dominikanec; kmalu smo zaslišali krik. Predstavi si to, pater Fa-tutto, ves ljubosumen na to zaupanje, je skočil v krčmo, ves razkačen: bila sta tam tudi dva pomorščaka in ta dva sta bila tudi ljubosumna. Kaka strašna strast je to, ta ljubosumnost! Dva mornarja in dva duhovnika sta se pošteno napila te moke, o kateri pravijo, da jo je iznašel njih Noe in katere začetek pripisujemo mi Bacchu, usoden dar, ki bi mogel biti koristen, ko bi se ga ne vžilo čez mero. Evropejci pravijo, da jim daje duhovitost: kako je to mogoče, ko zgublajo pri njem pamet? Dva pomorščaka sta se strastno tepla in dva evropejska duhovnika; prvi mornar je zmerjal Fa-tutto, drugi miloščinarja, Frančiščkan drugega mornarja, ki je zopet pošteno vrnil, kar je dobil: vsi štirje so menjavali svoja stališča neprenehoma, dva proti dvema, trije proti enemu, vsi proti vsem; vsak je klel, vsak je vlekel k sebi našo nesrečno, ki je milo klicala na pomoč. Kapitan je prihitel na ta krik; udaril je brez razločka po štirih pretepačih; da bi pa bila Dera na varnem, jo je odpeljal v stanovanje, kjer se je z njo zaprl dve uri. Častniki in potniki, ki so vsi zelo vljudni, so se zbrali okoli naju in so zagotavljali, da bo oba meniha (tako jima namreč pravijo) strogo kaznoval božji namestnik, brž ko pridejo v Rim; ta nada nas je umirila.

Po dveh urah se je kapitan zopet prikazal in pripeljal nama Dero. Bil je zelo vljuden in je delal poklone, s katerimi je bila moja draga žena zelo zadovoljna.

O, Brahma, kako čudni dogodki srečujejo popotnika, veliko modrejše je ostati doma!

Šesto pismo.

Amabedovo, pisano na potu.

Od onega dogodka z našo malo Dero ti še nisem pisal ničesar; kapitan je med vožnjo poln dobrote in vljudnosti napram nji. Bal sem se, da bi ne bil še enkrat tako vljuden napram moji ženi; ona se pa dela, kakor bi bila v četrtem mesecu. Portugalci imajo noseče žene kakor za svete, katerih se ne sme nadlegovati; vsaj eden dober običaj, ki zagotavlja čast dragi

Adati. Dominikancu je bilo ukazano, da se nam sploh ne sme pokazati in on je ubogal.

Frančiškan nas je prišel po onem dogodku v krčmi prosit odpuščenja. Pomignil sem mu, potegnil ga strani in ga vprašal, kako se je mogel v tem oziru tako izpozabiti, ko je vendar storil obljubo, ostati samec. Odgovoril mi je: „Res je, da sem storil tako obljubo, ampak če bi obljubil, da se mi ne bo pretakala kri po žilah in da mi nohti in lasje ne zrastejo, mi pritrđite, da bi ne mogel spolniti te obljube. Namesto, da bi nas pustili prisegati, da ostanemo čednostni, morali bi nas prisiliti, da bi bili taki in bi nas morali skopiti. Dokler ima pič perje, leta; ako hočemo prisiliti jelena, da ne bi skakal, mu moramo odsekati noge. Bodite prepričani, da se podvržejo duhovniki, v katerih kipi zdravje, kakor v meni in ki nimajo žen, mesenim strastem, gnjusnim narodi, potem pa gredo služiti svete obrede.“

Ko sem se razgovarjal s tem človekom, sem zvedel marsikaj; poučil me je o vseh tajnostih njihove vere, tako da sem osupnil. „Častitljivi oče Fa-tutto“, mi je rekel, „je hinavec, ki ne veruje niti besede tega, kar uči. Kar se mene tiče, imam velike dvome, vendar jih vedno zapodim strani, oči si zatisnem s strahom in grem po svoji poti. Vsi menihi imajo na izbiro: ali jim nevera ognjusi njih poklic, ali pa zabitost napravi iz njih take, da potem lahko po njem živijo.“

Ali veruješ: potem ko mi je vse to povedal, mi je prigovarjal, da naj postanem kristjan. Rekel sem mu: Kako mi morete priporočati vero, o kateri sami niste prepričani, meni, ki priznavam od rojstva najstarejšo vero sveta, katere kult je obstajal vsaj sto petnajst tisoč tristo let pred tem, ko so prišli, po vaši izjavi, Frančiškani na svet? — Ah, moj dragi Indijec, rekel mi je, ko bi dosegel to, da postanete kristjan vi in krasna Adata, bi ta razbojnik-dominikanec, ki ne veruje v brezmadežno spočetje Marije, počil od jeze! Postavili bi temelj moji sreči in jaz bi lahko postal *obispo*.* To bi bilo dobro delo in bog bi vam poplačal.

Torej, božanstveni Shastasid, med temi evropskimi barbari so ljudje, ki so deloma polni zmot, bajk, grabežljivosti in zabitosti, deloma so to dosledni in zakrknjeni zločinci. Povedal sem Ljubici o tem, kar sva poprej z menihom govorila; nasmehnila se je pomilovalno. Kdo bi verjel, da bomo na ladiji, ki pluje ob afriškem obrežju, spoznali ljudi?

Sedmo pismo.

Amabedovo.

Kako krasno podnebje je na teh južnih obrežjih, toda kako ničvredni prebivalci! Kako

* *Obispo* je portugalska beseda, ki znači *episcopus* (slovensko škof). Te besede se ne najde v vseh štirih evangelijih. Opomba Volt.

surovi! Čim več je naredila priroda za nas, tem manj smo mi za njo. Nobene umetnosti ne poznajo ti ljudje; to je velika uganka, ali izvirajo oni od opic ali opice od njih. Naši modrijani pravijo, da je človek podoba božja: kako ljubka podoba večnega bitja je ta črnc s potlačenim nosom, s tako pičlim razumom! skoro gotovo pride nekoč čas, ko bodo začele te živali obdelavati zemljo, krasiti svoja bivališča in vrtove in ko bodo razumele tok zvezd; zakaj za vse je treba časa: mi sami datiramo začetek svoje izobrazbe na sto petnajst tisoč šest sto dva in petdeset let: vendar po pravici, vkljub vsi časti, ki jo gojim do sebe, mišlim, da se motimo, zdi se mi, da je treba mnogo več časa, predno se doseže stanje, v kakršnem smo; recimo, da je samo dvajset tisoč let treba za iznajdbo srednjega govora, ravno toliko let za pisavo, osnovano na temelju abecede, ravno toliko za dobavo kovin iz rud, ravno toliko za kmetijstvo in tkalstvo in ravno toliko za brodarstvo; in ostala umetnost, koliko stoletij je zahtevala! Kaldejci računijo na štiri sto tisoč let, pa niti to ni zadosti.

Kapitan je kupil na obrežju, imenovanem Angola, šest sužnjev za povprečno ceno šestih volov: ta zemlja mora biti veliko bolj obljubena, nego naša, ako se tu prodajajo ljudje tako poceni: toda, ali se more primerjati velikansko število ljudstva z njihovo veliko nevednostjo?

Kapitan ima pri sebi nekoliko godcev: ukazal jim je, naj zaigrajo na svoja godala, in takoj so začeli oni ubogi črnici plesati skoro ravno tako spretno, kakor naši sloni. Ali je mogoče, da ne bi iznašli gosli ali dude, ko tako ljubijo godbo? Porečeš mi, veliki Shastasid, da še ni mogla niti bistrournost slonov dospeti k temu in da je treba čakati. Ne morem ti ugovarjati.

Osmo pismo.

Amabedovo.

Skoro leto je minilo in mi smo pred Lizabono, na reki Tajo, ki je že iz najstarejših časov znana po svojem zlatu: ako je to res, pokaj pa ga hodijo Portugalci iskat tako daleč? Vsi Evropejci pravijo, da se ga tu ne dobi zadosti. Lizabona je, kakor si mi pravil, glavno mesto zelo majhnega kraljestva, domovina Albuquerqueja, ki je nam storil toliko hudega. Priznam, da imajo marsikaj lepega ti Portugalci, ki so si osvojili del naših krasnih krajev. Lakomnost po popru gotovo dopolnjuje njih bistrournost in pogum. Z Ljubico sva upala, da pojedemo v mesto, toda ni nam bilo dovoljeno; rekli so nam, da smo ujetniki božjega namestnika in da bomo vsi: dominikanec Fa-tutto, frančiškan-miloščinar Fa-molto, Dera, Adata in jaz, sojeni v Rimu.

Odvedli so nas na drugo ladijo, ki pluje k mestu božjega namestnika.

Kapitan je star Španec, ki ni popolnoma nič podoben Portugalcu, ki se je obnašal napram nam tako vljudno: govori enozložno in še to redkokedaj, za pasom nosi nabrane koralne, katere neprenehoma prešteva: pravijo, da je to znamenje velike časti.

Dera vedno pogrša prejšnjega kapitana in prepričana je, da je bil zelo vljuden; Špancu so dali velik zvezek papirja, kjer je bilo napisano o našem procesu, ki se naj vrši pred rimskim sodiščem. Ladijni pisar je bral to glasno: zagotavlja, da bo pater Fa-tutto obsojen, da bo veslal na galejah božjega namestnika, in da bo miloščinar Fa-molto našeskan, brž ko pride tja. Vsi popotniki so tega mnenja; kapitan je vzel listine in ni rekel ničesar. O da bi se Brahma zavzel za nas in tebe obdaril s svojo milostjo! Brahma je pravičen; ampak to je čudna stvar: narodil sem se na bregovih Ganga, sojen bom v Rimu. Pravijo, da se je to zgodilo tujcem že večkrat.

Deveto pismo.

Amabedovo.

Novega ni nič. Vsi popotniki so redkobe-sedni in mračni kakor kapitan. Poznaš indijski pregovor: „Vse se ravna po razpoloženju gospodovem.“ Prepluli smo ožino med dvema gorskima vrstama, kjer je morje komaj devet tisoč korakov široko; prijadrili smo v drugo, ki je polno otokov. Eden izmed njih je zelo čudovit; bivajo na njem kristjani, ki nosijo kratke halje in klobuk in ki so storili obljubo, da ubijejo vsakega, kdor nosi čepico in dolgo haljo: tudi smejo služiti mašo. Usidrali smo se pri nekem večjem otoku, zelo lepem, ki ga imenujejo Sicilija. Nekdaj je bil baje veliko krasnejši; pripovedujejo nam o čudovitih mestih, od katerih je videti sedaj samo razvaline. Nekdaj so stanovali na otoku bogovi, boginje, in junaki; kovali so tam bliske: neka boginja, Ceres po imenu, pa je napravila otok zelo rodovitno. Božji namestnik je vse to predrugačil: videti je tam polno procesij in polno tatov.

Deseto pismo.

Amabedovo.

Slednjič smo v sveti zemlji božjega namestnika. Bral sem v miloščinarjevi knjigi, da je bila to zemlja zlata in azura; da so bile trdnjave iz smaragdov in rubinov: da je teklo v potokih olje, v studencih je izviralo mleko, njive so bile pokrite z vinogradi, kjer je dal vsak grm sto sodov vina.* Mogoče vse to še najdemo, ko bodemo bližje Rima.

* Najbrže govori o svetem Jeruzulemu, o katerem je obširno pisano v *Apocalypsi*, v Justinianu,

Izkricali smo se po mnogih težavah v majhni, jako nerodni luki, kateri pravijo staro mesto. Stoji na razvalinah in je zelo vredno tega imena.

Da bi nas pripeljali, so nam dali vozičke, katere je vleklo par volov. Ti voli niso bili najbrže od tu, zakaj zemlja je na desni in na levi strani neobdelana; tu so samo smrdeča bagna in nerodovitna zemlja. Medpotjo smo videli samo ljudi, ki so bili le na pol ogrnjeni s plaščem, brez srajc in ki so nas ponosno prosili miloščine. Pravili so nam, da se živijo samo od belih kruhkov, zelo tenkih, ki jih dobijo zjutraj zastonj, pijejo pa samo posvečeno vodo.

Brez teh gruč beračev, ki hodijo pet ali šest milj, da si zaslužijo s svojimi prošnjami tridesetino rupija, bi bil ta kraj strašna puščava. Slišali smo, da vsak, kdor hodi tod ponoči, ni varen življenja. Najbrže se bog srđi na svojega namestnika, zakaj dal mu je zemljo, ki ne dela časti prirodi. Zvedel sem, da je bila ta zemlja nekdanj zelo krasna in rodovitna in da je postala tako revna šele od one dobe, ko so se je polastili ti namestniki.

Pišem ti, modri Shastasid, na svojem vozičku, da si krajšam dolgčas. Adata je vsa osupla. Pisal ti bom, brž ko pridemo v Rim.

Enajsto pismo.

Amabedovo.

No, sedaj smo torej že v tem mestu Rimu. Prišli smo tja podnevi dne 3. meseca ovčjega, ali kakor tukaj pravijo, 15. marca 1513. Najprvo smo doživeli ravno nasprotno od tega, kar smo pričakovali.

Komaj smo se znašli pred vrati imenovanimi svetega Pankracija,* zagledali smo dve tolpi pošastij, izmed katerih je bila prva oblečena kakor naš miloščinar, druga kakor pater Fa-tutto. Obe sta korakali in sta imeli spredaj zastavo in palico, na kateri je bil izrezljan popolnoma nag človek, v isti poziciji, kakor oni v Goi. Šli so paroma in so peli neko pesem, od katere bi kmalu začela zdehati cela provinca. Ko so prišli k našemu vozu, je zaklicala prva tolpa: „To je sveti Fa-tutto!“ druga: „To je sveti Fa-molto!“ Poljubljali so jima halje in ljudstvo je padlo na kolena. „Ali ste mnogo Indov spreobrnili, moj častivredni oče? — Petnajst tisoč sedem sto, je rekel prvi. — Enajst tisoč pet sto, je rekel drugi. — Blagoslavljen bodi devica Marija!“ Celi svet je upiral na nas oči, celi svet se je gnetel okoli nas. „To so vaši novokrščenci, časti vredni

Tertulijanu, Ireneju in v drugih znamenitih avtorjih; iz tega pa se spozna, kako nejasno si je ubogi brahman vse to predstavljal. Opomba Volt.

* To so bila nekdanj vrata Janikulska. Glej, kako je novi Rim spremenil stari. Opomba Volt.

oče? — Da, mi smo jih krstili. — Res, zelo lepi so! Slava na višavah! slava na višavah!“

Patra Fa-tutta in patra Fa-molto sta spremljali procesiji v neko zelo lepo hišo: kar se tiče nas, smo šli v gostilno; ljudstvo nam je sledilo in klicalo: „Cazzo, cazzo!“ in blagrovale so nas in nam poljubljali roke in poveljavali mojo drago Adato, Dero in mene samega. Še k pameti nismo mogli priti, tako smo bili iznenadeni.

Komaj smo stopili v svojo gostilno, že je prišel neki človek, ogrnjen v vijoličasto haljo, spremljan od dveh drugih v črnih plaščih, prišel nam je voščiti k srečnemu prihodu. Prvo, kar je napravil, je bilo, da nam je ponudil denar od propagande, ako ga potrebujemo. Ne vem, kaj je to ta propaganda. Odgovoril sem, da ga še imamo in da imamo tudi precej diamantov. Res sem imel svojo mošnjo in škatljico z diamanti v svojih spodnjih hlačah. Ta človek je takoj padel pred menoj na tla in me je nazival ekscelenco. Ali ni nje ekscelencia, signora Adata, preveč utrujena od dolge poti? ali ne izvoli leči? bojim se nadlegovati, ampak vedno bom vaš sluga. Signor Amabed se more zanesti name; pošljem mu cicerona,* ki vam bo vse razkazal. Ali bi morda bilo obema ljubo, ko se odpočijeta, da me počastita s svojim obiskom in se pri meni pokrepčata? V čast si štejem poslati po kočijo.“

Moram priznati, božanstveni Shastasid, da niti Kitajci niso tako vljudni kakor ta narod na zapadu. Gospod je odšel. Spali smo šest ur, krasna Adata in jaz. Ko je nastala noč, je prišel po nas voz; odšli smo k temu vljudnemu človeku. Njegovo bivališče je bilo razsvetljeno in ozaljšano z mnogo krasnejšimi slikami, kakor ono s popolnoma nagim človekom v Goi. Zelo številna množica se je zbrala okolu nas in se je nam dobrikala, občudovala nas, Indijce, blagrovale nas kot kristjane in vsak se nam je ponudil za slugo, dokler bodemo v Rimu.

Hoteli smo prositi pravice proti Fa-tuttu, toda niso nas pustili priti k besedi. Slednjič smo se odpeljali nazaj, osupli nad takim sprejemom, ki ga na noben način nismo mogli razumeti.

Dvanajsto pismo.

Amabedovo.

Danes smo imeli neštevilno obiskov, neka princezinja de Piombino je poslala k nam dva mlada gospoda, da bi nas k nji povabila. Peljali smo se tja v krasni ekvipaži; človek v vijoličasti obleki je bil tudi tam. Zvedel sem, da je to eden izmed gospodov, t. zv. slug božjega namestnika, katerim pravijo *prelati*. Ni

* Tako se imenujejo spremljevalci v Rimu, kateri imajo nalogo, razkazovati tujcem zgodovinske znamenitosti.

ga človeka priljudnejšega in odkritosrčnejšega od te princezinje Piombino. Sedela je na prednji strani mize. Naša mrznja do pečenih rimskih golobov, prepelic in vina, jo je zelo iznenadila. Prelat nam je rekel, da moramo kot krščeni jesti prepelice in piti montepulciansko vino; vsi božji namestniki delaje tako; to je bistveno znamenje pravega kristjana.

Krasna Adata je odgovorila s svojo navadno priprostostjo, da ni kristjanka, da je bila krščena v Gangu. „Eh, moj bog! madame, rekel je prelat, v Gangu ali v Tiberi ali pri krstnem kamnu, kaj je na tem? naša ste. Pater Fa-tutto vas je spreobrnil, to je za nas čast, katere nčemo izgubiti. Ali veste, kako prednost ima naša vera pred vašo?“ In takoj nam je naložil na krožnik krila tolstih kokošij. Princezinja je pila na naše zdravje in nam na čast. Spodbujali so nas s tako dvorljivostjo, uganjali šale, bili so tako vljudni, tako veseli, tako zapeljivi, da smo slednjič, od veselja očarani (prosim Brahmno odpuščanja) pojedli ponujene jedi, s trdnim namenom, da se potopimo v Gangu do ušes, ko se povrnemo, da zmijemo s tem svoj greh. Nič več niso dvomili, da smo kristjani. „Vendar mora biti“, je rekla princezinja, „ta Fa-tutto velik misijonar, želela bi, da bi bil moj spovednik. Zardela sva in povesila oči, moja uboga žena in jaz.“

Čez nekaj časa je izjavila signora Adata, da smo prišli k sodbi božjega namestnika in da bi ga zelo radi videli. „Ni nobenega, je rekla princezinja; umrl je in ravno sedaj delajo novega: kakor hitro se to zgodi, bodete predstavljeni Njega Svetosti. Bodete priča najimennitnejše slavnosti, ki jo morejo ljudje kedaj videti in k temu bodete njen najkrasnejši kinč.“ Adata je odgovorila duhapolno in princezinja jo je bila zelo vesela.

Proti koncu gostije smo imeli godbo, ki je bila, drznem se povedati, boljša in lepša kakor v Benaresu in Maduri.

Po obedu je ukazala princezinja zapreči štiri zlate vozove: nas je posadila v svoj. Pokazala nam je krasne palače, sohe in slike. Zvečer se je plesalo. Samprisebi sem primerjal ta vljudni sprejem z ono jamo, v katero so nas zaprli v Goi: in težko sem razumel, kako more ista vlada in ista vera biti tako nežna in prijazna v Rimu, a na tujem napolnjevat ljudi s tako grozo.

Trinajsto pismo.

Amabedovo.

Medtem, ko je bilo to mesto natihoma razdeljeno na male stranke zaradi volitev božjega namestnika, ko so te stranke, ki so se medseboj tako zelo sovražile, kazale vljudnost in prijateljstvo, ko je ljudstvo gledalo na patra Fa-tutta in Fa-molta kakor na ljubljena božja in

ko se je zbiralo okrog nas s častipolno radevednostjo, premišljam globoko, dragi moj Shastasid, o rimski vladi.

Primerjam jo z gostijo pri princezinji Piombino. Dvorana je bila čista, udobna in okrašena, vse se je svetilo od zlata in srebra; veselje, dovtipi in gracija so oživiljali goste; v kuhinji pa je tekla kri in se cvrla mast, kože štirinogatih živalij, perje ptičev pa je razburjalo srce in dajalo od sebe smrad.

Tak je, po mojem mnenju, rimski dvor; vljuden in prijazen napram svojcem, drugače pa trdosrčen in krut. Ko smo rekli, da upamo, da se izkaže pravica napram Fa-tuttu, so se sladko nasmehnil; dejali so nam, da smo preveč vzvišeni nad takimi malenkostmi, da nas vlada zelo uvaža, vendar ne trpi, da bi jo spominjali takih malih šal; da so ti Fa-tutti in Fa-molti vrsta, dobro izvežbanih opic, ki sseprijo ljudi; končali so in nam zagotavljali svojo naklonjenost in prijateljstvo. Kaj naj rečem k temu, veliki Shastasid? Mislim, da je najbolj pametno smejati se kakor drugi in biti vljuden kakor oni. Hočem študirati Rim, je res vredno.

Štirinajsto pismo.

Amabedovo.

Precej časa je minilo med poslednjim mojim pismom in tem. Bral sem, gledal sem, razgovarjal sem se in premišljal. Prisegam ti, da ni bilo nikdar in nikjer na svetu tako ogromne razlike, kakor med rimsko vlado in nje vero. Govoril sem včeraj z nekim bogoslovcem božjega namestnika.

Bogoslovec je pri tem dvoru eden izmed poslednjih slug v hiši; oni opravljajo najtežja dela, odnašajo smeti; in ako najdejo kako cunj, ki je še za rabo, jo spravijo, da jo o priliki porabijo.

Rekel sem mu: „Vaš bog se je narodil v hlevu med volom in oslom, vzgojen je bil, živel je in umrl v revščini; zapovedal je uboštvo svojim učencem doslovno; rekej je, da med njimi ne sme biti nikdo prvi in nikdo poslednji in kdor bi hotel ukazovati drugim, jim mora služiti: vidim pa, da se dela vse ravno nasprotno, kar zahteva vaš bog. Sama vaša vera se popolnoma razlikuje od njega: silite ljudi, ba bi verovali stvarem, o katerih ni spreговорil niti besedice.“

„To je vse res,“ mi je odgovoril: „naš bog ni ukazal našim gospodom očitno, naj postajajo bogati ob stroških ljudstva in grabijo imetje drugih; ukazal pa je to virtuelno. Narodil se je med volom in oslom, toda prišli so v hlev trije kralji, da bi se mu poklonili: voli in osli predstavljajo ljudstvo, ki ga poučujemo in trije kralji pomenijo vse vladarje, ki so pri naših nogah. Njegovi učenci so živeli

v uboštvu; zato morajo dandanes naši gospodje imeti čez mero bogastva; zakaj, ako bi prvi božji namestniki potrebovali samo eden tolar, potrebujejo sedanji najmanj deset milijonov tolarjev: Biti reven se pravi imeti ravno toliko, kolikor je neobhodno potrebno; naši gospodje torej nimajo ničesar čez mero, zato tudi strogo izpolnjujejo zapoved uboštv.

Kar se tiče dogem, ni naš bog nikdar in ničesar napisal, mi pa znamo pisati; tudi je naša dolžnost, da pišemo dogme: in zato smo jih tudi vedno fabricirali, kadar je bilo potreba. Na primer mi smo naredili iz zakona, vidnega znamenja, nevidno stvar: posledica tega je, da se vsi procesi glede zakona združujejo iz vseh kotov Evrope pred našim rimskim tribunalom, zakaj edino mi moremo videti nevidne stvari. To je velik kup bogastva, ki izgine v našo sveto blagajno, da pogasi žejo našega uboštv.

Vprašal sem ga, ali ima sveta blagajna še kake druge vrelce. „Na to nismo pozabili,“ je rekel; izsesavamo žive in mrtve. Na primer, ako se poslovi kaka duša s svetom, jo pošljemo v bolnišnico; damo ji zdravila iz dušne lekarne, niti pomisliti si ne morete, koliko denarja nam nese ta lekarna.“ — „Kako to, monsignore, meni se zdi, da je denarnica duše navadno slabo napolnjena.“ — „To je res, gospod; ampak oni imajo sorodnike, ki bi jih radi vzeli iz bolnišnice in jim preskrbeli prijetnejše bivališče: zakaj žalostno bi bilo za dušo, ako bi celo večnost uživala zdravila. Z živimi se dogovorimo; oni kupujejo zdravje dušam svojih umrlih sorodnikov, nekateri dražje, nekateri po zmernejši ceni, kakor morejo: mi jim dajemo listke za lekarno. Povem vam, da je to eden izmed naših najboljših dohodkov.“ — „Ampak, monsignore, kako dajejo te listke dušam?“ Zasmel se je. „To je stvar sorodnikov,“ je rekel; „sicer pa, ali vam nisem rekel, da imamo neomejeno moč nad nevidnimi stvarmi?“

Zdelo se mi je, da je ta monsignor zelo navihan, marsikaj sem zvedel, ko sem se razgovarjal z njim in moj razum je že popolnoma drugačen.

Rudeča brošura.

Da je napisal ljubljanski škof brošuro o zakonskih in drugih stvareh, to ni treba ponavljati, to ve danes ne samo mala slovenska domovina, ampak malodane celi svet. Sedaj, ko je že en mesec, odkar se je zgodil ta pomembni dogodek pri nas, lahko že malo pregledamo, kakšen je bil njegov uspeh in kake posledice je imel.

Kar se tiče brošure, bi se nekako najkrajše izrazili z onim vseučiliškim profesorjem, ki je rekel, ko je prečital brošuro: Je to patologično.

Da, je to patologično, ne le *delo* samo ampak sploh *misel*, da se naj da tako delo med svet. Eni pravijo, da ima škof svoje podatke iz Liguorija, drugi da si jih je izmislil sam, škof pravi, da jih je nabral po spovednicah. Mislimo, da je zmes vsega trojega in je zato brez cene.

Liguorij, Jeglič in spovednica, ne vemo, če so ravno ti brije zmožni določati oz. dvigniti moralo ljudstva. Iz brošure same smo dobili utis, da vkljub vsem bratovščinam, marijinim družbam tretjim redom in drugim ceremonijam, ki so se vpeljale za škofa Jegliča in okljub klerikalnim zmagam njegovih kaplanov stoji moralni nivo našega naroda zelo nizko; o človeku in narodu samem pa ima škof-pisatelj tako mnjenje, kakor da ni v njih nič razum sama mesečnost. Žalostno za nas če bi bilo tako, še bolj žalostno, če je. Potrebujemo npravno zdrav narod, toda, kakor se vidi niso takega napravili oni, ki vedno govore o svoji krščanski morali.

Tudi poslej ne verujemo na njih uspehe, najmanj pa še na tak način, kakor ga je hotel porabiti pedagog naroda škof Jeglič . . .

Kar se tiče pohujšanja — mi se nismo pohujšali, vsedli smo se dobrovoljnim smehom na licu v veselo družbo samcev, ki so delali za svoj bodoči stan dobesedne skušnje iz škofove brošure. Smeha je bilo dovolj in sam škof bi bil moral biti vesel, ko bi videl, kako se mladina uči na pamet njegovih stavkov . . .

Celo doktorat se je mogel doseči na podlagi rigorozov. Prišli so k nam drugi, ki so nas videli v radosti in so hoteli biti z nami. „Ne morete“ smo rekli; „nimate še znanstvene literature.“ Znamenje zdravega naroda je, če je prebavil škofove nauke z dobrim humorjem. — Ne dvomimo pa, da je moglo vse to slabo uplivati na mladino. — Klerikalci so bili paf, ko so zaslišali, kaj se je zgodilo; da bi se izmazali so povzdignili svoj glas in so rekli: ne tisti pohujšuje, ki je pisal, ampak oni, ki bere. Povzdigovali so osebno škofovo čistost in so napravili 58 shodov. *O škofu ne dvomimo, kar se tiče čistosti in pravega namena.*

Toda dovoljeno naj nam bo dvomiti o čem drugem. Cankarjeva erotika, Prešernova vila, letošnje zvonjenje ob našem shodu, to se pojavi, ki govore jasno o škofovi zmožnosti. Njegova rdeča brošura je vrhunec na to. Vemo, da so ljudje, ki jih tudi to ni otrslo v njih veri, sodimo pa, da niti shodi niso mogli poravnati učinka, ki ga je napravila brošura. Klerikalci so pretili, da bo narod branil škofa, da se bo maščeval za zelene brošure. Ne verjamemo temu, vkljub vsemu prizadevanju in lažem od strani klerikalcev. Brošura je doživela (cela ali v izvlečkih) 2 slovenski, 5 hrvaških izdaj,

nemške je bilo prodano mnogo tisoč predno je izšla, italijanska je bila prava senzacija za Trst, češka se prodaja dobro, dasi je prišla post festum.

Finančni uspeh je torej velik in to pri nasprotnikih, še večji pa je moralni, kajti narodi okoli nas bodo spoznali, kakšen je kranjski klerikalizem in kakšen je škof, ki sežiga poezije, preklinja muze, daje moliti za svobodomiselce ter hoče rešiti svoj narod pred moderno kulturo. Bilanca je torej za nas ugodna in S. M. je vesela svojega največjega sovražnika. Podobni uspehi bodo pač pospešili razvoj in propad.

RAZNO

Mohorjeva družba je zopet osrečila slovenski narod s svojim darom. Sedem knjig za 2 K ni mala reč. Mislimo si lahko, kaj hi bila ubožnema in kulture potrebnemu narodu, kakor je naš, tako bogata družba, kakor je naša Mohorjeva družba, ko bi ta družba stala vsaj na nekoliko višjem kulturnem in na nekoliko odločnejšem narodnem stališču. Tako pa je knjig mnogo, čtiva malo, napredka nič. Klerikalnemu kritiku v „Času“ je seveda družba še premalo klerikalna; očita družbi, da prinaša spise Dr. Vošnjaka, Cankarja etč. ter kliče: kje so pa naši (namreč klerikalni) pisatelji! Že lansko leto je imela družba težavno stališče napram vprašanju, ki ga je stavil neki duhovnik: češ, zakaj družba sprejema spise brezverskih pisateljev. Družbeni glasnik t. l. odgovarja, da družba ne gleda na osebo, ampak na spis in pristavlja zraven: „Toda potrpimo . . .“ Hm. Razumemo se dobro. Kake knjige si žele klerikalni vzgojitelji ljudstva se dobro vidi iz kritike istega pisatelja v „Času“, ko govori v knjigi „Marija v zarji slave“. Očita namreč pisatelju knjige, da je izpustil Tersat in Loretto. Mi smo že lani sporočali, da je povest o Marijini hišici danes od cerkve priznana kot neresnična, da hišica v Lorettu ni prava, da je vse skupaj bila in je — laž. In vendar zahteva klerikalni kritik, da se mora to vzdržati vsaj, kot „pobožno mnenje.“ Vraga vendar, če je pa to pobožno mnenje zgodovinska laž. Kaj, Mohorjeva družba res ni za drugega na svetu, kakor da vzdržuje širi in utrjuje v našem narodu zgodovinske laži take ali take vrste. In če je kdo še toliko pošten, da jih ne zapiše, ga hočejo k temu klerikalni kritiki prisiliti. To pot gre bodočnost družbe in vzgoja naroda.

V „Času“, glasilu Leonove družbe razpravlja kanonik astronom Sušnik o vprašanju, ali so tudi na zvezdah živa bitja. Čuden se nam zdi konec te razprave. Pisatelj namreč sklepa, da, če so sploh kje živa bitja, tako nesrečna, kakor so na zemlji, niso nikjer, kajti edina zemlja je bila tako nesrečna, da je moral priti nanjo sam božji sin, da je odrešil grešnega človeka. Za kanonika ta konec ni značilen, pač pa za astronoma in njegovo vedo. Spominja nas zelo na onega učenjaka, ki je nekaj let po odkritju Amerike na neki nemški univerzi celo leto predaval o tej novi zemlji, ne da bi jo bil videl, ali kaj čital o njej, ali jo sploh kako poznal. Toda to učenega moža ni motilo. Ko je svojo snov po svoji domišljiji obdelal je končal nekako z besedami: sicer je pa vseeno, kakšna je ta nova zemlja, glavna stvar je, da hvalimo boga, da vsi skupaj pridemo v nebesa . . . Podobnost obeh koncev torej nas sili k misli, da klerikalna veda še danes ni prišla iz svojih srednjeveških poveljev in da niti priti ne sme, kajti, če bi kaj protisvetopisemskega odkril astronom, mora to zanikati teolog.

Kako so sodili svetniki o ženi. *Sv. Bonaventura:* Žena je podobna škorpjonu; vedno je pripravljena ugrizniti. — *Sv. Janez Zlatoust:* Samoblastna kuga je žena; ostra puščica hudičeva. S pomočjo žene je zmagal hudič Adama in s tem napravil, da je izgubil raj. — *Sveti Avguštin:* Žena ne more niti učiti, niti pričati, niti soditi, najmanj pa ukazovati. . . . *Sv. Anton:* Glava zločinov, orožje hudičevu! Ako vidite ženo, mislite si, da ne stoji pred vami človeško bitje, ampak hudič sam. Njen glas je gadovo sikanje. — *Sv. Janez iz Damaska:* Žena je slab osel, grozen črv, ki prebiva v srcu moža: ona je hči laži, prednja straža pekla, ki je pripravila Adama ob raj. Neukrotljiva Bellona, zapriseženi sovražnik miru. — *Sv. Krizostom:* Kaj drugega je žena kot sovražnica prijateljstva, kazen, pred katero ni mogoče uiti, naravna izkušnja, nesreča, domača nevarnost, sladko dišeča škoda, zlo narode, pokrito s krasno barvo. Žena presega moža v vražah v želji po maščevanju, laži, strasti in nenasitni mesenosti. — Žene, le molite in častite svetnike, ki tako lepo govorijo o vas!! — Tega za človeško dostojanstvo tako nizkega stališča napram ženi, cerkev še do danes prav nič ni izpremenila. V cerkvi kakor nekaj tudi še dandanes velja postava: „Mulier taceat in ecclesia“ (Žena, molči v cerkvi!) Tako stališče zavzema cerkev kot taka. Seveda, treba pa je dobro razločevati v tem slučaju med stališčem cerkve in stališčem njenih služabnikov-duhovnikov. Tu imamo dva ekstrema. Duhovniki ženo radi vidijo. Ne spoštujejo jo sicer, kot mora ženo spoštovati vsak mož. Imajo o ženi napačne nazore, katere se jim je vcepilo v semenišču. Zato pa je žena duhovniku navadno le predmet same mesene ljubezni. Duhovniki sicer kaj radi govorijo proti svobodni ljubezni. Toda ravno oni vžijejo izmed vseh stanov največ svobodne ljubezni v slabem pomenu te besede. Saj ga ni skoro duhovnika, ki bi ne živel v divjem zakonu.

O čem niso vedeli niti Kristus niti apostoli. Cerkev je vpeljala tekem časa tele stvari kot nujne privlastke svoje popolnosti: blagoslovljeno vodo l. 120. po Kr. za časa papeža Siksta I.; pokoro l. 157. po Kr. za papeža Pija I.; samostanstvo l. 348. po Kr. za papeža Julija I.; latinsko mašo l. 394. po Kr. za papeža Siricija; poslednje olje l. 540. po Kr. za papeža Vigilija; vice l. 596. po Kr. za papeža Gregorja I.; čaščenje Marije l. 715. po Kr. za papeža Gregorja II.; poljubljanje papeževih nog l. 809. po Kr. za papeža Leona III.; kanonizacija (proglašenje za svetnike) l. 993. po Kr. za papeža Janeza XV.; krst zvonov l. 1000. po Kr. za papeža Silvestra II.; celibat (brezženstvo) duhovščine l. 1105. po Kr. za papeža Paskalisa II.; odpustke l. 1119. po Kr. za papeža Gelazija II.; dispenciacijo mesa in povzdigovanje hostije l. 1200. po Kr. za papeža Inocenca III.; inkvizicijo l. 1204. za papeža Inocenca III.; brezmadežno spočetje l. 1854. po Kr. za papeža Pija IX.; papežovo nezmotljivost l. 1870. po Kr. za papeža Pija IX. Cerkev trdi, da vse to izhaja od Kristusa in njegovih apostolov. S kakimi posebnostmi bo cerkev še v bodoče osrečila svoje verne ovčice, še ni znano; morda pride zdaj na vrsto nezmotljivost škofov, kadar govorijo „ex cathedra“ v rudečih brošurah ženinom in nevestam.

V čem obstoji delovanje slovenske duhovščine za domovino? V tem, da duhovniki vračajo domovini to, kar popijo in snedo. — Da se na tem polju delovanja za domovino duhovniki res izvanredno odlikujejo, nam je priča že njih zunanost.

Datum vstvarjenja sveta. V Shakespearjevih in Baconovih časih je živel neki nadškof Usher. Bil je — kakor so sodili njegovi sovrstniki — grozno učen. Od 20. do 48. leta svojega življenja je prebral celo starodavno cerkveno literaturo. Po taki te-

meljiti pripravi je mogel seveda Usher reševati najbolj globoke probleme. Sklenil je, da izračuna datum, kdaj je bog vstvaril svet. To se mu je tudi posrečilo, ker je ignoriral brezbožna prirodopisca Galilea in Keplerja. Prišel je k nazoru, da je bog vstvaril svet v prvem tednu januarja l. 4004 pr. Kr. Ta datum nahajamo v vsaki, angleško pisani bibliji. Tiska se na robu poleg teksta.

Indijska pripoved o potopu. Ko je Brahma razdelil dvema najbolj popolnima bitjema govor in vest, je imenoval močnejšega moža Adima, nežnejšo ženo Heva. Hevo je napravil za enakopravno družico Adamovo, in ne morda za sužnjo. Pokazal jima je bivališče, krasni otok Taprobane (Ceylon). Toda potomstvo je pozabilo na božje postave in se je pregrešilo tako zelo, da je Šiva sklenil: pokončam celi svet. Vendar Višnu, večna ljubezen, je sklenil, da otme vsaj rodbino Vaivasvatovo; samo ta je v občni povodnji grehov ostal čednosten. Višnu se je spremenil v ribo in ko se je čednostni Vaivasvata kopal v Gangu, mu je priletel v roko in ga prosil, da bi jo — ribo — otel pred preganjanci. Milosrčni in pobožni mož je uslišal prošnjo male ribe. Ta se mu je zahvalila in mu dala čuden svet: postavi naj ladijo, v njo naj nanosi živeža, in naj nažene noter po parih živali vsake vrste in naj položi v njo semena vseh rastlin. Krepostni mož je ubogal. In potem je prišel strašen dež, ki mu ni bilo konca, voda je stopala, bregovi so izginili; samo barka se je gugala na valovih. Tu se je prikazala riba, ki jo je nekaj Vaivasvata otel; grozno je zrasla. Na glavi je imela rog, za katerega je sveti mož privezal svojo barko. Riba, t. j. Višnu, ga je vlekla dolgo časa semintja, dokler niso vode upadle. Potem jo je zvelkel k Himalaji v pokrajino Nepalsko. Tam so stopili ljudje iz barke in so se začeli razmnoževati na čudežen način. Iz vsakega kamena, ki ga je vrgel Vaivasvata v jezero Pokra, je nastal nov človek. Višnu pa je naučil nove ljudi postavljati hiše in tempelj obdelavati polje in varovati živino. Brahmanom je razodel temelj svetovne uganke in najnotranjo zvezo vseh stvari. Zaukazal je ljudem, da morajo molčati in je odplul zopet v ribji podobi. — Z donečimi verzi proslavlja Hari-Purana boga Višnu, da je „duh nad vodami“ in odrešenik ljudstva.

Somišljeniki, širite „Svobodno Misel“; pribivajte novih naročnikov; pošiljate nam naslove tistih, o katerih mislite, da bi se na list naročili.

„SVOBODNA MISEL“

izhaja vsak mesec
in stane za Avstro-Ogrsko:

na leto K 3—
polletno K 1:50

izven monarhije:
na leto K 4—

Na željo se „SVOBODNA MISEL“ pošilja tudi v zaprtem pismu, kar stane 5 K na leto.

Knjigarne in komisijonarji dobe znaten popust.

Izdaja konsorcij „Svobodna Misel“. — Redaktor L. Lotrič. — Tisk. Dyk a Ryba, Praga-Vršovice.